

Н. Б. Москалюк, кандидат юридичних наук,
доцент, завідувач кафедри безпеки, правоохоронної діяльності
та фінансових розслідувань Тернопільського національного
економічного університету

ПРИПИНЕННЯ ПРАВА ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ ЧЕРЕЗ МЕХАНІЗМ ПРИВАТИЗАЦІЇ: ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ, СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Статтю присвячено аналізу норм чинного законодавства України, що регламентує сутність та зміст приватизації як механізму припинення права державної власності, дослідження основних історичних аспектів, виявлення прогалин і недоліків нормативного регулювання в даній сфері на сучасному етапі, формування науково обґрунтованих пропозицій та висновків з метою вдосконалення проведення економічних реформ у сфері перетворення майна державної форми власності в недержавну.

Актуальність теми дослідження зумовлюється тим, що в умовах, коли країни постсоціалістичного простору зіткнулись із необхідністю проведення економічних реформ, приватизація як процес зміни державної власності на недержавну вже активно застосовувалась у світовій практиці. Уряди США, Японії, Великобританії, Франції та інших країн застосовували приватизацію як спосіб підвищення ефективності діяльності як окремих підприємств, так і цілих галузей. Проте світова практика не мала значних масштабів приватизації, що було характерно для країн із трансформаційною економікою. В Україні, як і в інших країнах постсоціалістичної економіки, приватизація набула глобального масштабу, адже проводилась як соціально-економічний проект зміни форми державної власності на недержавну.

Розглядаючи історичні аспекти приватизації, автором виділено основні етапи проведення даного процесу в Україні й означено їхню специфіку. Значна частина дослідження приділена характеристиці національної моделі приватизації. Подальший розвиток ринкової економіки потребує, на думку автора, здійснення в Україні відповідних змін у процесі приватизації. Зокрема, пріоритетним має стати підвищення ефективності управління, а не наповнення державного бюджету, як ми це маємо зараз. Важливим є приведення у відповідність стратегії приватизації державного майна зі стратегією розвитку економіки України та її окремих галузей.

Ключові слова: приватизація, державна власність, припинення права державної власності, економічні реформи.

N. B. Moskaliuk. State property rights termination through the mechanism of privatization: historical aspects, modern state and prospects for the development

The article deals with the analysis of the norms of the current legislation of Ukraine, which regulates the nature and content of privatization, as a mechanism of state property rights termination, investigation of major historical aspects, identification of gaps and deficiencies of regulatory regulation in this field at the present stage, formation of scientifically substantiated proposals and conclusions conducting economic reforms in the field of transformation from state property into non-state property.

The relevance of the research topic is due to the fact that privatization as a process of change from state ownership into a non-state one has already been actively applied in the world since the post-socialist countries were confronted with the need for economic reforms. The governments of the United States, Japan, the United Kingdom, France and other countries have used privatization as a way to improve the performance of both individual businesses and entire industries. However, world practice did not have the significant scale of privatization that was characteristic of countries with transformational economies. In Ukraine, as in other countries of the post-socialist economy, privatization has become global, because it was carried out as a socio-economic project of changing the form of state ownership to the non-state.

Ukraine embarked on the path of market reforms later than others and lagged behind many Eastern European countries. But, by that time, the world community had gained experience in the implementation of privatization processes, worked out the legal framework and practice of economic reforms that Ukraine can now adopt. Due to this, our state has managed to formulate privatization policy conceptually and legislatively.

Considering the historical aspects of privatization, the author outlines the main stages of this process in Ukraine and researches their specificity. Much of the studying focuses on the characterization of the national model of privatization, indicating that today the mechanism of certification privatization is criticized in the national privatization model.

In the process of analyzing national privatization practices, the author states that the ill-considered state privatization policy of strategic enterprises, which are the basis of economic development in the energy sphere, infrastructure and communication facilities, poses a significant threat both to the national security of the country and to the independence of Ukraine, in particular through breaking cooperative ties, abandoning innovative economic development. In this regard, it is necessary to develop tools that will ensure the security of the privatization process and create the most favorable conditions for the development of facilities in the post-privatization period.

The author supposes that the further development of a market economy requires the corresponding changes in the privatization process in Ukraine. In particular, priority should be given to improving the efficiency of government, rather than filling the state budget as we are currently doing. It is important to align the strategy of state property privatization with the strategy of economic development of Ukraine and its individual industries.

Key words: privatization, state property, state property rights termination, economic reforms.

Постановка проблеми. В умовах, коли країни постсоціалістичного простору зіткнулись із необхідністю проведення економічних реформ, приватизація як процес зміни державної власності на недержавну активно застосовувалась у світовій практиці. Уряди США, Японії, Великобританії, Франції та інших країн застосовували приватизацію як спосіб підвищення ефективності діяльності як окремих підприємств, так і цілих галузей. Проте світова практика не мала значних масштабів приватизації, що було характерно для країн із трансформаційною економікою. В Україні, як і в інших країнах постсоціалістичної економіки, приватизація набула глобального масштабу, адже проводилась як соціально-економічний проект зміни форми державної власності на недержавну.

Україна із запізненням вступила на шлях ринкових реформ та відставала від багатьох країн Східної Європи. Проте на той час світове співтовариство набуло досвіду в здійсненні приватизаційних процесів, напрацювало законодавчу базу та практику проведення економічних реформ, який тепер могла перейняти й Україна. Завдяки цьому Україні досить швидко вдалось концептуально та законодавчо сформулювати політику приватизації. Оцінку таких процесів уже зараз можна здійснювати в національних реаліях і вказати, що, попри безліч позитивних моментів, існують і певні проблеми. Так, під час здійснення процесів приватизації абсолютно не враховувалась можливість реституції і можливість здійснити приватизацію колишніми власниками майна, в яких його націоналізували чи колективізували за часів радянської влади. Також передумовою до приватизації багатьох великих підприємств був неефективний менеджмент, а тому держава фактично втратила величезне число цілісних майнових комплексів, які сьогодні могли стати фундаментом забезпечення її економічної безпеки. Політика приватизації також не завжди була послідовною і виваженою, що нанесло шкоди економічним інтересам нашої держави. Натепер ми знову бачимо зміни в приватизаційній політиці, а тому можемо сподіватись на хоча б часткове вирішення питань, означених вище.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні науковці приділяють багато уваги дослідженню процесів реформування відносин власності, зокрема, даній проблематиці присвячено праці провідних вітчизняних та зарубіжних учених. Так, проблеми припинення державної власності через механізм приватизації розглядаються в роботах таких національних учених: С. Білої, В. Гейця, Т. Воронкової, Я. Жаліла, І. Малого, С. Мочерного, О. Пасхавера, О. Рудченка, О. Рябченка, О. Святоцького, В. Семенюк-Самсоненко, М. Чечетова, Л. Чуприни, А. Чухна та багатьох інших науковців. Багато уваги аналізу механізму приватизації приділяють у своїх працях зарубіжні автори, зокрема, варто згадати таких, як: К. Гелбрейт, К. Ерроу, Дж. Стігліц, Дж. Тобін, М. Фрідмантін. Попри значний науковий доробок питань приватизації і їхню наукову цінність, все ж варто зазначити, що в них недостатньо визначені подальші кроки проведення реформування відносин власності в Україні. Ми усвідомлюємо, що масштаби приватизації вже не будуть такими значними, як у 90-х роках минулого століття, проте саме зараз необхідно дуже уважно підходити до цього процесу, оскільки під приціл приватизаційних процесів потрапляє та «критична маса» державної власності, яка має стояти на сторожі економічної безпеки нашої держави. Відповідно, наукові дослідження мають бути націлені на якісну еволюцію приватизаційних процесів і вмиле використання коштів, що надходять від них в інвестиції та інновації, а не їх «проїдання». Отже, актуальність вибраної тематики дослідження є беззаперечною.

Метою статті є аналіз норм чинного законодавства України, що регламентує сутність та зміст приватизації як механізму припинення права державної власності, дослідження основних історичних аспектів, виявлення прогалин і недоліків нормативного регулювання в даній сфері на сучасному етапі, формування науково обґрунтованих пропозицій та висновків з метою вдосконалення економічних реформ у сфері зміни форми власності.

Виклад основного матеріалу. 1970–80-ті роки ХХ ст. для розвинених країн світу були відмічені реалізацією масових програм приватизації державних об'єктів. Першою почала і найбільш послідовно завершила цей процес Великобританія. Програми приватизації в період здійснення так званої політики «рейганоміки» були започатковані навіть у США, де рівень державної власності та державного втручання в економіку був і без того незначним. Масштабні приватизаційні проекти були здійснені у Франції, Італії, Німеччині, Греції, Португалії, Чилі, Ізраїлі тощо. У результаті приватизації в розвинених країнах були кардинально зменшені масштаби державного сектора та обсяг економічних функцій держави. Незважаючи на значні коливання питомої ваги, недержавна власність в європейських країнах зараз абсолютно домінує. Ще більшою мірою це характерно для США [1].

У постсоціалістичних країнах Європи приватизація здійснювалась на тих же ідеологічних засадах, що і в країнах з розвинутою ринковою економікою. Україна не стала виключенням і, за прикладом багатьох держав, розпочала процес роздержавлення. Саме в переході форми власності з державної у приватну чи колективну вбачалося відновлення соціальної справедливості й можливість започаткувати ринкові перетворення. Отже, розглянемо детальніше, як процеси роздержавлення проходили в національних реаліях.

Насамперед важливо визначитись із понятійно-категоріальним апаратом і лише після цього аналізувати процес втрати прав державної власності через механізм приватизації.

Варто відзначити, що в науковій літературі відсутнє єдине, загальноприйняте визначення терміна «приватизація». Так, у тлумачному словнику термін «приватизація» визначається як передача державної або муніципальної власності (земельних наділів, промислових підприємств, банків, засобів транспорту та зв'язку,

акцій, культурних цінностей тощо) за плату або безкоштовно у приватну власність [2]. В економічній літературі можна знайти визначення приватизації як трансформації будь-якої форми власності у приватну, процесу переходу в приватну власність об'єктів, заснованих на державній, змішаній або колективній власності [3].

Практика останніх років проведення приватизації в Україні доводить, що приватизація з інструменту трансформації економіки перетворилась здебільшого в інструмент політичної боротьби та вирішення фіскальних завдань органів виконавчої влади, тому поняття «приватизація» в багатьох випадках може мати і політичне забарвлення та розуміння.

Офіційно приватизація була проголошена наприкінці 1991 року із затвердженням парламентом Концепції роздержавлення і приватизації майна державних підприємств, житлового фонду і землі. У березні 1992 року було прийнято низку приватизаційних законів: «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)», «Про приватизацію майна державних підприємств», «Про приватизаційні папери». А також у червні 1992 року Верховна Рада затвердила першу Державну програму приватизації. Саме цю дату можна вважати початком історичного процесу перетворення відносин власності в Україні.

Розглядаючи історичні аспекти приватизації, необхідно визначити основні етапи проведення даного процесу. Процес приватизації досить чітко поділяється на окремі етапи, що мають значну специфіку.

Перший етап. 1992–1999 рр. – початок приватизації. Зокрема, Постановою Верховної Ради від 07.07.1992 року № 2545_ХІІ була затверджена перша в історії України Державна програма приватизації на 1992 рік. Через неможливість проведення чергової Програми через парламент завдання з приватизації державного майна було ініційовано Указами Президента України: «Про заходи щодо забезпечення прав громадян на використання приватизаційних майнових сертифікатів» від 26.11.1994 року № 699/94, «Про заходи щодо прискорення процесу малої приватизації в Україні» від 30.12.1994 року № 827/94, «Про заходи щодо забезпечення приватизації у 1995 році» від 23.06.1995 року № 468/95 та іншими. У 1996 році, зважаючи на те, що Верховна Рада в призначений час не розпочала розгляд проекту Програми, Президент підписав Указ «Про завдання та особливості приватизації державного майна у 1996 році» від 19.03.1996 року №194/96. Державна програма приватизації на 1997 рік була введена в дію майже з піврічним запізненням Законом України від 03.06.1997 року № 294/97_ВР та стала першою Програмою приватизації, яка отримала статус закону України, що було свідченням зміцнення реформаторських сил. Державна програма приватизації на 1998 рік була введена в дію Законом України від 12.02.1998 року № 124/98_ВР. Верховна Рада чотирма спробами не змогла прийняти законопроект «Про державну програму приватизації на 1999 рік». Приватизаційні питання були знову визначені Указом Президента України («Про державну програму приватизації на 1999 рік» від 24.01.99 р. № 209/99) [4, с. 10].

У вказаних вище законах, указах та програмах була закладена українська модель приватизації, яка досить реалістично оцінювала силу економічних, політичних і соціальних факторів, що могли протидіяти її проведенню. Серед факторів, які в той час значно вплинули на вибір політики зміни форми власності, необхідно виділити такі, як: монополізація виробництва і системи розподілу; фактичне утримання власності в державному секторі економіки в руках господарської еліти і галузевих міністерств; становлення тіньової економіки, номенклатурна приватизація частки державної власності; зростання неплатоспроможності і збитковості підприємств унаслідок розпаду адміністративної економіки; відсутність ринкових відносин, впливового приватного капіталу, ринкової інфраструктури; відсутність у населення відповідних коштів для розвитку підприємництва й участі у грошовій приватизації тощо. Дані умови зробили неможливим проведення в Україні класичної моделі приватизації, тобто проведення зміни форми власності конкурентними способами – шляхом продажу об'єктів приватизації на ринку нерухомості чи фондовому ринку з використанням виключно грошових коштів.

Важливо зазначити, що в Україні переважала сертифікатна або ваучерна модель. Ліберальна спрямованість приватизації проявилась у проголошенні швидких темпів роздержавлення. Зокрема, в Концепції планувалось завершення приватизації невеликих підприємств за 1–1,5 роки, великих – за 4–5 років. На першому етапі приватизації підлягали продажу невеликі підприємства, об'єкти незавершеного будівництва, майно підприємств, що ліквідувалися, середні та великі підприємства сфери торгівлі, надання послуг, громадського харчування, легкої, деревообробної, переробної промисловості, а також житлового та сільського господарства, транспорту тощо. На другому етапі мала відбутись приватизація великих підприємств стратегічних галузей, де здійснювалась зміна форми власності шляхом їх акціонування з наступним продажем акцій [4, с. 8].

Сьогодні в даній приватизаційній моделі критиці піддається саме механізм сертифікатної приватизації. Варто зазначити, що уряд того часу прийняв рішення про початок приватизації з використанням моделі, якої потребувала існуюча ситуація, адже він усвідомлював значення приватизації для проведення економічних реформ в Україні. Відкладати приватизацію до моменту, коли сформується ринкове середовище та нагромадяться відповідні інвестиції, було неможливо, адже в країні набувала сили загальна економічна криза.

Отже, на першому етапі було проведено масову малу приватизацію у 1996 р; проведено приватизацію з використанням приватизаційних цінних паперів – майнових сертифікатів, які в 1992–1994 рр. існували у вигляді депозитних рахунків, домінування в цей період оренди з викупом; 1995–1999 рр. – проведено

та завершено масову приватизацію з використанням приватизаційних сертифікатів у вигляді цінних паперів. Саме наприкінці цього етапу в 1999 р. Фонд державного майна України вперше оприлюднив дані репрезентативних досліджень, які показали позитивний зв'язок між приватизацією, її глибиною та фінансово-економічними показниками ефективності діяльності підприємств. Згідно з його результатами, за всіма статтями балансу середні показники приватизованих підприємств були кращі, ніж державних, причому за деякими показниками – значно [5].

Другий етап. 2000–2004 рр. характеризуються як період приватизації найбільших та стратегічних об'єктів шляхом індивідуальної приватизації. Трирічна програма приватизації була запроваджена Законом України від 18.05.2000 року № 1723_111. Відповідно до ст. 1 даного Закону Державна програма приватизації на 2000–2002 рр. діє до затвердження чергової Державної програми приватизації. Цей період також є етапом початку кризи приватизації, який знайшов відображення в неприйнятті програми приватизації після 2002 року.

Третій етап. 2005–2010 рр. – це період посилення кризи приватизаційного процесу, що призвело до її гальмування та зменшення надходжень від приватизації в бюджет. Значне зменшення надходжень у 2008–2010 рр. значною мірою було зумовлено впливом фінансово-економічної кризи [6].

Четвертий етап. 2011–2015 рр. Слід зазначити, що в Програмі економічних реформ України на 2010–2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», підготовленої Комітетом економічних реформ при Президенті України, чітко визначена необхідність завершення приватизації як масштабного соціально-економічного проекту трансформації державної власності. У даній програмі визначено, що однією із ключових проблем здійснення процесу приватизації в Україні є розгляд приватизації в попередні роки більше як джерел наповнення державного бюджету за недостатньої прив'язки до комплексного стратегічного розвитку економіки, виходячи із цілісних програм розвитку ключових галузей [7].

Як вказують окремі дослідники, непродумана державна політика приватизації стратегічних підприємств, які є основою економічного розвитку в енергетичній сфері, інфраструктурних та комунікативних об'єктів становить суттєву загрозу як національній безпеці країни, так і незалежності України, зокрема, через розрив коопераційних зв'язків, відмову від інноваційного розвитку економіки [8, с. 93]. Тому необхідним є розроблення інструментів, які б забезпечили безпеку приватизаційного процесу та створили найбільш сприятливі умови для розвитку об'єктів у післяприватизаційний період.

Саме тому особливу увагу необхідно було приділити приватизації стратегічних підприємств в Україні. Так, за даними Фонду державного майна України станом на 1 липня 2010 р. процес приватизації охопив 329 акціонерних товариств, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави або займають монопольне становище на загальнодержавному ринку товарів (робіт, послуг) [3]. Окрім того, від приватизації державного майна у січні-березні 2011 р. надійшло до державного бюджету 1094,4 млн грн, тобто сума, яка майже дорівнює надходженням за весь 2010 р. А за даними Мінфіну надходження від приватизації в січні-квітні поточного року сягнули 5626 млн грн унаслідок отримання у квітні коштів від приватизації «Укртелекому» [5]. Проте говорити про подолання кризи приватизації зарано, оскільки досі не вирішено багато ключових питань законодавчого врегулювання цього процесу.

Варто зазначити, що завершальний етап приватизації планувався спочатку на 2014 рік, потім на 2015 рік. Проте темпи приватизації в ці роки значно уповільнились, що призвело до невиконання даних планів. У 2014–2015 роках зафіксоване уповільнення процесу приватизації. У 2014 р. державну форму власності змінило 100 об'єктів, комунальну – 694 об'єкти. Надходження до бюджету в результаті приватизації становили лише 465,9 млн грн. У січні-липні 2015 року приватизовано 58 об'єктів державної власності та 366 об'єктів комунальної власності. Уповільнення приватизації було зумовлено загостренням політичної ситуації в Україні. Внаслідок цього завершити процес приватизації у 2015 році не вдалося [9].

Для того щоб визначитись із векторами подальшого розвитку приватизаційних процесів в Україні, необхідно вивчити і проаналізувати іноземний досвід у цій сфері.

Змістовним із визначеної тематики є дослідження О.М. Кошика, Н.І. Легінкової, І.В. Фабрики [1]. Авторами проведено аналіз закордонного досвіду та в ретроспективному форматі виокремлено найсуттєвіші проблемні питання реалізації процедури роздержавлення власності в Україні. За словами дослідників, «ураховуючи значний часовий простір, маємо можливість скласти вагомий перелік: організаційна структура виробництва, а саме надвисокий рівень концентрації промислового виробництва; відсутність фондового ринку і, як наслідок, неможливість використання найбільш простого механізму приватизації – продажу акцій; занадто високі темпи проведення приватизації до створення відповідної інфраструктури. При цьому низькі темпи зумовили б тотальне переважаювання державного сектору; наявність спонтанної приватизації, яка розпочалася ще до періоду незалежності країни; «приватизація управління», тобто особливі відносини власності у вищого менеджменту державних підприємств; створення державних інститутів одночасно з проведенням приватизації і, як наслідок, відсутність сильного контролю з боку держави; розпорошення власності серед дрібних акціонерів, які були «відсічені» не тільки від формально належної їм власності, але й від операцій на фондовому ринку; перемога закритих непрозорих неконкурентних форм приватизації, що значно зменшило її ефективність; тривале неприйняття державної програми приватизації після 2002 року; вплив

фінансово-економічної кризи 2008 року; законодавча неврегульованість багатьох ключових питань на початок 2011 року; поширення практики відчуження державного майна поза приватизаційними процедурами» [1]. Із позицією авторів щодо проблем приватизаційних процесів ми цілком погоджуємось, додаючи і те, що процес роздержавлення, на жаль, не набув статусу реституційного. Так, під час зміни форми власності за часів радянської влади у приватних та колективних власників було відібрано майно, що стало основою державної власності. І тепер, відновлюючи соціальну справедливість, за прикладом багатьох іноземних держав, процес приватизації повинен був мати реституційне забарвлення. Ми усвідомлюємо, що в багатьох випадках говорити про повернення власності вже неможливо, проте, якщо би пріоритетне право на приватизацію мали колишні власники, то питання хоча б частково вирішилось. Решту б вирішив механізм компенсацій. Однак національна приватизація таких особливостей не містила, чим відтягнула процес входження до Європейського Союзу нашої держави.

Аналізуючи сучасний період приватизаційних процесів, важливо відзначити таке: важливим для процесу приватизації стало прийняття Закону України «Про приватизацію державного та комунального майна» від 18 січня 2018 року № 2269-19 (далі – Закон), у статті 2 якого визначено мету приватизації: «Це прискорення економічного зростання, залучення іноземних і внутрішніх інвестицій, а також зменшення частки державної або комунальної власності в структурі економіки країни шляхом продажу об'єктів ефективним власникам» [10]. До об'єктів приватизації, згідно із Законом, належать об'єкти права державної і комунальної власності, окрім тих, приватизація яких заборонена Законом. Зокрема, не підлягають приватизації «казенні підприємства та об'єкти, необхідні для виконання державою своїх основних функцій, для забезпечення обороноздатності держави, та об'єкти права власності Українського народу, майно, що становить матеріальну основу суверенітету України» [10]. Вичерпний перелік заборонених для приватизації об'єктів наведено в статті 2 Закону.

Здійснювати приватизацію згідно зі ст. 6 Закону можуть: державні органи приватизації; місцеві ради; органи приватизації територіальних громад; покупці [10]. Державні органи приватизації створюють єдину систему в складі Фонду державного майна України і його представництв у районах та містах. Вони класифікують об'єкти приватизації, затверджують їх перелік, приймають рішення щодо початку процесу приватизації та виконують інші повноваження, визначені ст. 7 Закону. Покупцями, за ст. 8 Закону, можуть бути: громадяни України й іноземці; юридичні особи, що зареєстровані на території України та юридичні особи інших держав, які зареєстровані на території України. Водночас суб'єкти, що не можуть бути покупцями, це: державні підприємства, власник яких – держава Україна; органи державної влади; державні господарські структури; працівники державних органів приватизації; покупці, зареєстровані в офшорних зонах; покупці з непрозорою структурою власності, тобто не розкритою на 100%; держава, визнана Верховною Радою України державою-агресором; юридичні особи, в яких бере участь держава-агресор та інші суб'єкти, визначені Законом.

Закон у статті 13 визначив і способи приватизації, серед яких: продаж на аукціоні з умовами та без умов; продаж на аукціоні зі зниженням стартової ціни; продаж на аукціоні з покроковим зниженням стартової ціни і наступним поданням цінових пропозицій; продаж на аукціоні за методом вивчення цінових пропозицій; шляхом викупу об'єктів приватизації [10].

Варто зазначити, що Закон у п. 2 ст. 5 визначає малі об'єкти приватизації та ділить їх на дві групи. До першої належать єдині майнові комплекси державних та комунальних підприємств, у тому числі передані в оренду. Для другої групи об'єктів законодавці надали вичерпний перелік: рухоме та нерухоме майно державних чи комунальних підприємств, у т. ч. споруди, будівлі, нежитлові приміщення; майно, яке залишилося після ліквідації державних чи комунальних підприємств, що були визнані банкрутами; майно державних чи комунальних підприємств, що не були продані як єдині комплекси; майно ліквідованих державних чи комунальних підприємств; об'єкти соціально-культурного призначення, державні пакети акцій зі статутних фондів акціонерних товариств, що створені у процесі приватизації чи корпоратизації тощо. Продаж таких об'єктів відбувається виключно у вигляді аукціонів [11].

Великі об'єкти приватизації законодавці визначили в п. 3 ст. 5 Закону: єдині майнові комплекси державних підприємств; пакети акцій із державною часткою більше 50% у статутному капіталі підприємств. Характерна ознака таких об'єктів – вартість активів за останній звітний рік більше 250 млн грн. Продаж даних об'єктів відбувається на аукціоні [11]. Особливістю продажу об'єктів великої приватизації є залучення радника, який має шукати потенційних покупців.

Аналізуючи в цілому прийнятий закон, відзначимо його спрямованість на усунення проблем, що перешкождали процесам приватизації. Завдяки спрощенню порядку та скороченню строків приватизації є сподівання, що попит потенційних інвесторів зросте, відповідно, збільшаться надходження до держбюджету [12]. Нормами закону законодавці спробували закласти фундамент для залучення іноземних інвестицій під час здійснення приватизаційних процесів. Окрім того, новий порядок приватизації встановлює принцип змагальності й рівності, він не передбачає пільг або переваг для певних категорій покупців, що вже є позитивним. Також спрощено класифікацію об'єктів приватизації, що робить прозорою процедуру роздержавлення. Та як працюватиме оновлений закон, побачимо на практиці.

Важливо, що станом на початок серпня 2019 року річний план надходжень від приватизації в Україні виконано лише на 2,1%. З початку року бюджет отримав лише 870 мільйонів від приватизації державного і комунального майна. Надходження до бюджету, які мала забезпечити приватизація, замінили за допомогою державних запозичень, що саме по собі є доволі негативним явищем. Знаково, що 2 жовтня 2019 р. Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації» [13]. Попри те пам'ятаймо, що в Законі «Про приватизацію державного і комунального майна» містяться критерії, які визначають, що не підлягають приватизації: дороги, газотранспортна система, метрополітен та багато іншого. Це означає, що об'єкти стратегічної інфраструктури все ж не будуть приватизовані.

Крім того, внесено зміни до закону «Про приватизацію державного і комунального майна» щодо визначення критеріїв об'єктів, які не підлягають приватизації. Так, об'єкти права державної власності, що знаходяться на тимчасово окупованих територіях, не підлягають приватизації до повного відновлення конституційного ладу України на цих територіях. Вказаною нормою законодавці захистили право державної власності й можливості пред'явити претензій державі-агресору щодо повернення незаконно відібраного майна. Отже, загалом можна надати позитивну оцінку змінам законодавства щодо приватизації, вказуючи лише на необхідність урахування поправок на важке економічне становище в державі, що впливає на реальний шанс отримання бажаних економічних наслідків роздержавлення.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. За результатами нашого дослідження можемо зробити такі висновки. По-перше, приватизація сьогодні є наймасштабнішим механізмом втрати державою права власності й передання майна приватним власникам. Приватизація в Україні проводилася протягом тривалого часу, в декілька етапів і мала значний вплив на економіку країни. По-друге, кожен етап приватизації мав багато проблем і суперечностей, зокрема, недоліки в проведенні попереднього етапу створювали проблеми для проведення наступного. По-третє, масштабність процесу та велика вартість активів зумовили залучення представників практично всіх сфер суспільного життя. Значний вплив на процес роздержавлення майна мала політична ситуація в країні. По-четверте, на всіх етапах приватизації вагомою проблемою стала нормативна неврегульованість даного процесу.

Основними проблемами, які потребують розв'язання з метою завершення приватизації, є: відсутність загальної стратегії здійснення приватизаційних процесів, що відповідала б сучасним реаліям в економіці України; неврегульованість правовідносин у земельній сфері та обмеженість повноважень державних органів приватизації в даній сфері; існування ризиків для безпеки держави у зв'язку з відсутністю механізмів проведення приватизації стратегічних підприємств; неефективне управління об'єктами, які було приватизовано; низький рівень інформатизації даного процесу. Для підвищення ефективності приватизації в Україні необхідно насамперед забезпечити її прозорість і доступність інформації для інвесторів. Зокрема, для участі іноземних інвесторів, залучення яких є вкрай важливим у сучасних умовах, необхідно спростити дозвільні процедури, зменшити податковий тиск, забезпечити вільне входження інвестицій в Україну і, що важливо, реально захистити іноземні інвестиції. Попри те, що приватизація в Україні як масштабний проект перетворення державної власності у приватну знаходиться вже на завершальному етапі, підвищення її ефективності має велике значення для соціально-економічного розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Кошик О.М., Легінькова Н.І., Фабрика І.В. Приватизація в Україні: ідеологія, реалізація, проблеми. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2011. Вип. 20. С. 71–81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2011_20%281%29_14
2. Гончаров С.М., Кушнір Н.Б. Тлумачний словник економіста. Рівне : НУБГП, 2008. 264 с.
3. Скиба М. Приватизація як інструмент структурних перетворень в економіці України: поняття, основні проблеми та шляхи їх вирішення. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2010-4-18.pdf>
4. Завершальний етап приватизації в Україні / О.Й. Пасхавер та ін. Київ : «Міленіум», 2003. 78 с.
5. Гамалій В.Ф., Кошик О.М., Легінькова Н.І., Аналіз завершального етапу приватизації в Україні: стан, проблеми, ризики. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2015. Вип. 28. С. 29–36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2015_28_5
6. Криза чи держава – хто перешкоджає більше? URL: <http://franchising.ua/vlasnyy-biznes/576/krizaderjava-hto-pereshkodjae-bilshe/>
7. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава: Програма економічних реформ на 2010–2014 роки. URL: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf
8. Скиба М.В. Структурна перебудова економіки як один із напрямів формування економічної основи громадянського суспільства. *Суспільні реформи та становлення громадянського суспільства в Україні* :

матеріали наук.-практ. конф., м. Київ, 30 трав. 2001 р. : у 3. т. / за заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. Київ : Вид-во УАДУ, 2001. Т. 3. С. 93–95.

9. Вінокуров Я. Верховна Рада ухвалила зміни до закону про приватизацію, усунувши у ньому неточність, яка суперечила Конституції України. URL: <https://hromadske.ua/posts/rada-zminila-zakon-pro-privatizaciyu>

10. Закон України «Про приватизацію державного та комунального майна» від 18 січня 2018 р. № 2269-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19>

11. Нові правила приватизації державного та комунального майна (20.03.2018р.) URL: <https://uteka.ua/ua/publication/news-14-novosti-zakonodatelstva-1-novye-pravila-privatizacii-gosudarstvennogo-i-kommunalnogo-imushhestva>

12. Грабовий А., Мельник О. Держава прагне позбутися зайвого майна за спрощеною процедурою (18.05.2018 р.). URL: https://zib.com.ua/ua/132879-privatizaciya-2018_yak_se_pracyue.html

13. Повний список об'єктів малої приватизації від 12 грудня 2019 р. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2019/12/12/40027724/>